

KIEKENDIEVEN IN ZUID-KENNEMERLAND IN 1986

Inleiding

In januari 1986 is het waarnemingenarchief gereorganiseerd. Er zijn waarnemingskaartjes ontworpen waarop losse waarnemingen ingevuld kunnen worden. Waarnemingen van een soort kunnen nu eenvoudig per datum gerangschikt worden. Hierdoor is een overzichtelijk archief ontstaan. Voor een aantal vogelsoorten werd gevraagd alle waarnemingen in te sturen met als resultaat dat er na anderhalf jaar voor de wat algemenere soorten een redelijk overzicht van de verspreiding in ruimte en tijd bestaat. Deze uitwerking van kiekendiefwaarnemingen uit 1986 is bedoeld als voorbeeld om te laten zien wat er zoal mogelijk is met de ingezonden gegevens.

Methode

Van een soort zijn de exemplaren van de verschillende kaartjes opgeteld. Dit aantal is de basis voor de verdere uitwerking. Het is de vraag of dit aantal waarnemingen overeenkomt met het werkelijke aantal exemplaren dat in 1986 onze regio heeft aangedaan. Sommige exemplaren zullen door meerdere waarnemers zijn gezien en ingezonden, andere exemplaren zullen onopgemerkt doorgetrokken zijn.

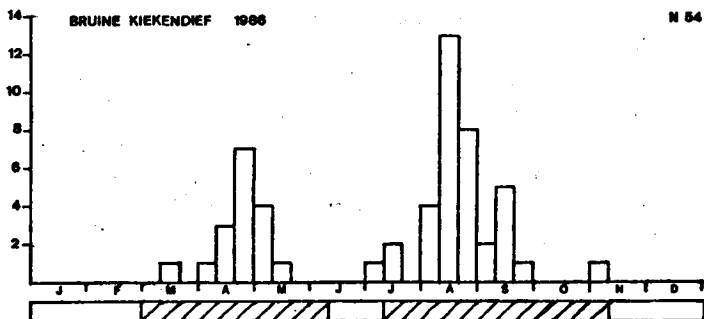
Voor de indeling naar geslacht werd ♂, onbekend en ♀-kleed onderscheiden. Dit laatste omdat onvolwassen exemplaren vaak niet als zodanig herkend worden en ten onrechte als ♀♀ gedetermineerd worden. Een overschatting van het aandeel ♀♀ wordt door deze indeling voorkomen. Om te controleren of waargenomen verschillen in verspreiding significant waren werd de X^2 -toets gebruikt (Gallacher, 1984).

Resultaten en discussie

Bruine kiekendief (Circus aeruginosus):

De in totaal 44 ingevulde kaartjes hebben betrekking op 54 waarnemingen. In figuur 1 zijn de waarnemingen per tiendaagse periode (decade) weergegeven, waarbij direct een tweetoppig patroon opvalt. De gearceerde gedeeltes van de tijdbalk onder de figuur zijn respectievelijk de voor- en najaarstrekperiode zoals gedefinieerd door Hustings et al (1985). Op één waarneming van een adult ♂ op 4 juli in de Vereenigde Binnenpolder na, vallen alle waarnemingen binnen de

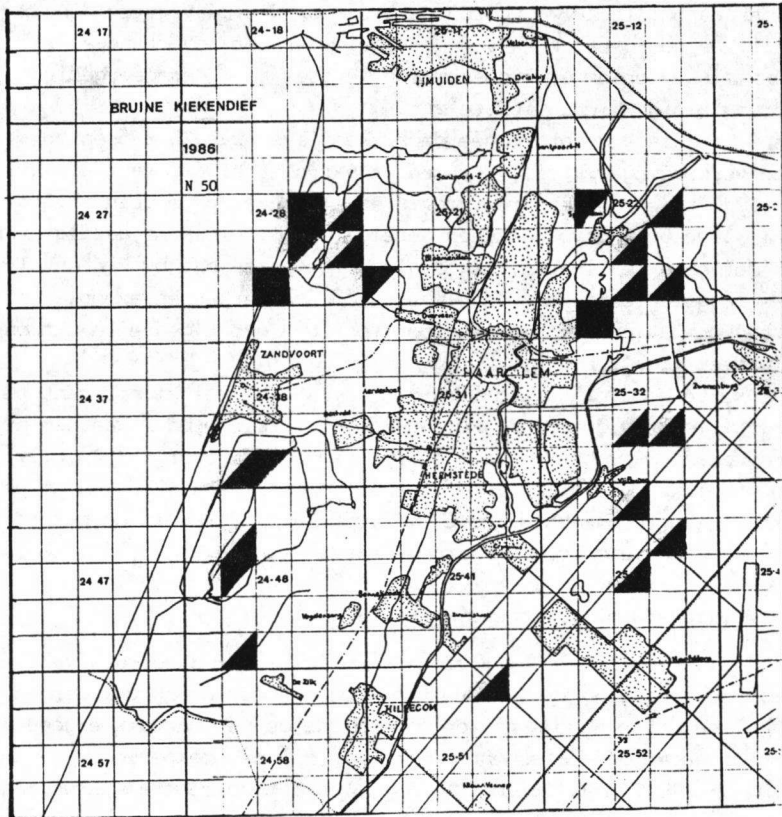
trektijd. Je zou er uit af kunnen leiden dat de Bruine kiekendief in Zuid-Kennemerland slechts op doortrek aanwezig was. Een eventueel broedgeval komt in de figuur niet tot uiting.

Figuur 1. Bruine kiekendief-waarnemingen in 1986 per decade.

Als we de regio in de twee belangrijkste biotopen, polder en duin, opsplitsen, valt 57 % van de waarnemingen in het duingebied. Hierin bestaat tussen beide trekperiodes geen significant verschil.

Wanneer de verspreiding binnen een deelgebied in voor- en najaar wordt vergeleken (fig. 2), dan lijkt er voor het duingebied weinig verschil te zijn. In het voorjaar is de Bruine kiek in 6 en in het najaar in 7 duin-kilometerblokken vastgesteld. De polderwaarnemingen laten echter een opvallend verschil zien. In slechts 2 kilometerblokken zijn voorjaarswaarnemingen gedaan tegen 11 verschillende kilometerblokken in het najaar. Volgens de χ^2 -toets is dit verschil echter niet significant ($\chi^2=2,89$). Het is waarschijnlijk dat deze trend duidelijker tot uiting komt, wanneer er meer waarnemingen zijn. Er ligt nl. een verandering in biotoopvoorkeur aan ten grondslag. Bruine kiekendieven, die bij voorkeur in rietvelden broeden, foerageren in open tot halfopen gebieden (Schipper, 1979). Langs de Bin-

Figuur 2. Bruine kiekendief-waarnemingen in 1986 per km. blok.

- -voorjaarswaarneming
- -najaarswaarneming

nenliede en in de gebieden rond Halfweg wordt aan deze biotoop-eisen voldaan. Ze vormen daarom een geschikt broedgebied en in sommige jaren wordt er daadwerkelijk gebroed (van Groen, 1985). In het najaar doet de nestplaatskeuze niet meer ter zake. Het

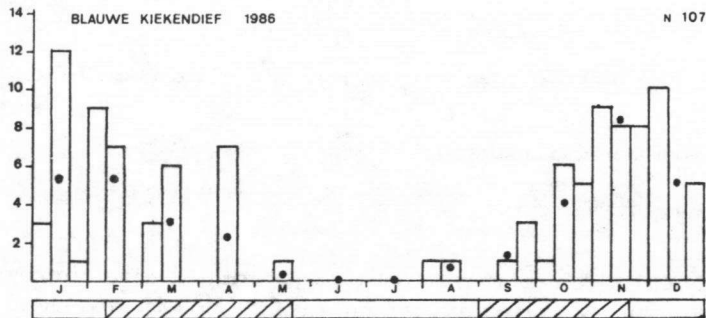
voedselaanbod is nu de voornaamste factor die de verspreiding bepaalt. De noordwest-hoek van de Haarlemmermeer levert nogal wat waarnemingen op en lijkt daarom een interessant foerageergebied voor de Bruine kiekendief te zijn.

Van de op kleed gedetermineerde kiekendieven was 20 % ♂ en 56 % ♀. Deze verhouding wijkt in voor- en najaar niet significant af. Bijlsma (1976) heeft tijdens roofvogeltrektellingen op de veluwe 11 % adult ♂ en 66 % onvolwassenen geteld (N=35). Dit komt aardig overeen met onze resultaten, zeker als we bedenken dat bij zijn onvolwassenengroep enige als onvolwassen ♂♂ te herkennen exemplaren zitten en dat onze ♀-kleed-groep voor een groot gedeelte uit onvolwassen vogels bestaat.

De sexe-verhouding tussen polder en duin blijkt wel significant te verschillen. In de polder werden in totaliteit minder waarnemingen gedaan, maar het aandeel ♂♂ was beduidend hoger ($\chi^2=12,00$). Een mogelijke verklaring is dat de ♂♂, die er gebaat bij zijn om een territorium te bezitten, zowel in voor- als najaar in de buurt van de potentiële broedterritoria blijven hangen.

Blauwe kiekendief (*Circus cyaneus*):

De 107 waarnemingen (78 kaartjes) zijn in figuur 3 weergegeven. Omdat de aantallen van decade tot decade nogal sterk varieerden is met een stip tevens het decadegemiddelde per maand weergegeven. De gearceerde gedeeltes van de tijdbalk zijn de trekperiodes (Hustings et al, 1985). Duidelijk is te zien dat de meeste waarnemingen

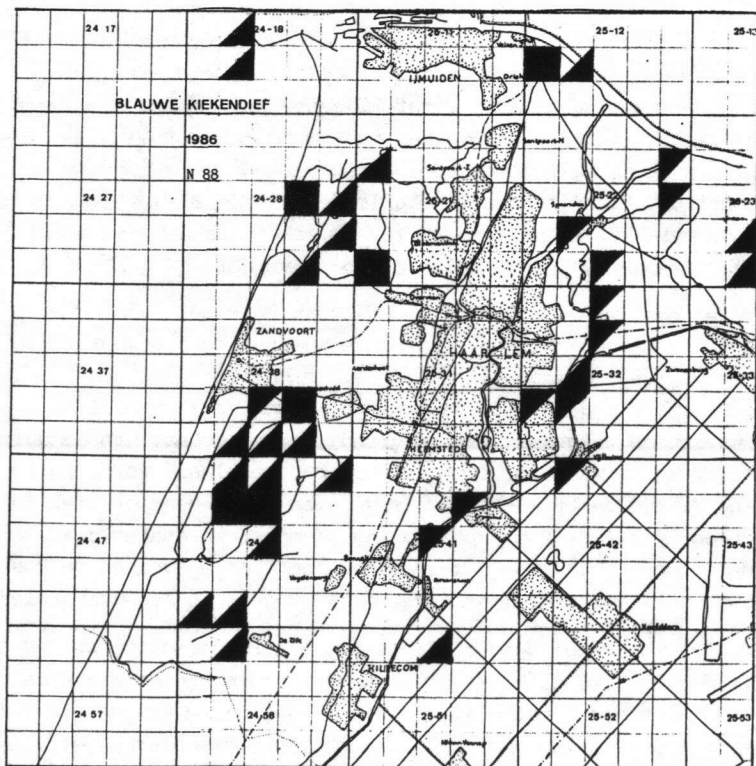

Figuur 3. Blauwe kiekendief-waarnemingen in 1986 per decade. De stip vormt het decadegemiddelde per maand.

in het winterhalfjaar vallen en dat het aantal waarnemingen afneemt naarmate het voorjaar vordert. Op 17 mei werd de laatste voorjaarswaarneming gedaan. Vanaf 20 september werden weer regelmatig Blauwe kiekendieven gezien. Na een (doortrek)top in november bleven de aantallen waarnemingen gedurende de wintermaanden vrij constant. Hieruit kunnen we afleiden dat de Blauwe kiek in de regio doortrekker en wintergast is. Opvallend is dat een adult ♂ rond half augustus in het poldergebied verbleef.

Wordt de regio weer in tweeën gedeeld dan valt 66 % van de waarnemingen in het duingebied. Tussen de waarnemingen in de trektijd en de winterwaarnemingen is echter een significant verschil in verspreiding ($X^2=9,48$). In de trektijd werden er in de duinen meer waarnemingen gedaan dan op grond van het totaal aantal duinwaarnemingen verwacht mag worden. Dit kan verklaard worden door stuwung tijdens de trek. De vogels vliegen nl. tijdens de trek in een breed front naar hun bestemming. Wanneer ze echter de Noordzee tegenkomen, wijken ze van hun koers af en volgen de kust. Hierdoor ontstaat een concentratie van vogels in het duingebied.

Van de Blauwe kiekken werd 25 % als ♂ gedetermineerd, terwijl 68 % het predicaat ♀-kleed kreeg. De sexe-verhouding in de wintermaanden week niet significant af van de verhouding tijdens de trekperiodes. Van de door Bijlsma (1976) waargenomen exemplaren betrof 13 % adulte ♂♂ (N=32). Op grond van dezelfde argumenten als bij de Bruine kiekendief gehanteerd werden, komt dit aardig overeen met onze resultaten. Uit figuur 4 blijkt dat in de polder significant meer ♂♂ gezien werden ($X^2=20,63$). Daar kiekendief ♂♂ slanker gebouwd zijn dan de ♀♀, zijn ze wendbaarder en daardoor beter in staat om in open terrein succesvol te foerageren (Bijlsma, 1976 en Opdam, 1985). De ♀♀ zullen daarom misschien uitwijken naar liefrijker terrein (de duinen), alwaar ze hun prooiën makkelijker bij verassing kunnen pakken. Opvallend is verder dat de Blauwe kiek in de polder voornamelijk in vochtige gebieden foerageert, zoals rond de Ringvaart en bij de Liede.

Figuur 4. Blauwe kiekendief-waarnemingen in 1986 per km. blok.

-waarneming van mannelijk exemplaar.

-waarneming van exemplaar in vrouwelijk kleding.

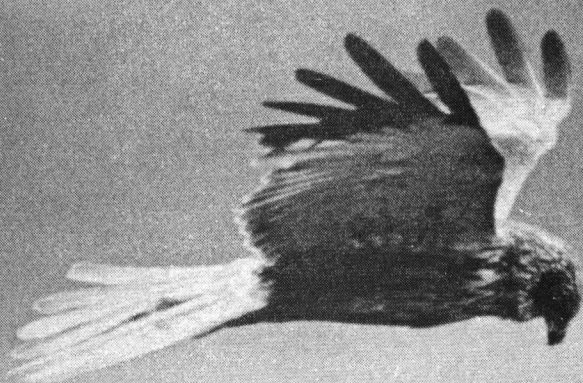
Grauwe kiekendief (Circus pygargus):

Drie waarnemingen voor de regio is veel maar voor een uitwerking te weinig, daarom slechts een opsomming.

26 april 1 ♂ naar Noord, Kennemerduinen.

17 mei 1 ♀ naar Noord, Amsterdamse Waterleidingduinen.

11 augustus 1 onv. naar Zuid, Kennemerduinen.

Adult ♂ Bruine kiekendief. Er worden relatief meer ♂♂ dan ♀♀ gezien in de polder. Foto: Piet Munsterman.

Conclusies

Wanneer men een kwantitatief beeld van de verspreiding van een soort wil krijgen, zijn integrale tellingen zoals de roofvogeltelling (van Vliet, 1986) het meest geschikt. Voor het verkrijgen van een exacter beeld van de doortrek zijn trektellingen beter. Beide soorten tellingen zijn echter arbeidsintensief, het verzamelen van losse waarnemingen is daarentegen eenvoudig. Aangezien deze niet systematisch verzamelde waarnemingen zich redelijk lenen om inzicht in het voorkomen in de tijd en de verspreiding over de regio te krijgen, vormen ze een goed alternatief. Wel moet er dan van aantal waarnemingen in plaats van aantal exemplaren gesproken worden, omdat onduidelijk is in hoeverre dubbeltellingen en het juist ontbreken van waarnemingen invloed hebben. In ieder geval geldt dat bij een groter aantal waarnemingen het algemene beeld duidelijker wordt. Het effect van een afwijkende waarneming of zelfs een afwijkend jaar wordt dan steeds kleiner. Daarom is het zinvol om waarnemingen in te blijven zenden.

Literatuur

- Bijlsma, 1976. Ongestuwde trek van roofvogels (Falconiformes) in het binnenland. Gestencild verslag, Wageningen.
- Gallacher, 1984. Gids voor vogelonderzoek, deel 1. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Hustings, Kwak, Opdam & van Reijnen, 1985. Vogelinventarisatie. Pudoc, Wageningen.
- van Groen, 1985. Broedvogels van de Lange Bretten en omgeving in 1984. De Gierzwaluw 23: 71 - 74.
- Opdam, 1985. Roofvogels in ons landschap. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Schipper, 1979. Bruine kiekendief. In: Atlas van de Nederlandse broedvogels (Teixeira red.). Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's Graveland.
- van Vliet, 1986. Watervogel- en Roofvogeltelling jan. '86. De Fitis 22: 135 - 141.

Pim de Nobel
Julianalaan 111
2051 JP Overveen